

"VI FÖRSÖKER JU INTE FÅ
DEM ATT LEVA ETT
NORMALT LIV."

- LSS-ANSTÄLLDAS FÖRSTÅELSE AV
SITT UPPDRAG SAMT
KONSTRUKTION AV LSS-
ANVÄNDARE

Sociologiska institutionen,
Lunds universitet

Lise Mellroth
SOCK04 HT 2017

Författare: Lise Mellroth

Titel: "Vi försöker ju inte få dem att leva ett normalt liv."

- LSS-anställdas förståelse av sitt uppdrag samt konstruktion av LSS-användare.

Kandidatuppsats: SOCK04 15hp

Sociologiska institutionen, Lunds Universitet

Abstrakt:

Utifrån den potentiellt utsatta situation som personer med funktionshinder har i relation till de anställda på boende för stöd och service syftar uppsatsen till att undersöka de anställdas förståelse av sitt uppdrag och dess mål, samt undersöka hur de genom sitt narrativ konstruerar LSS-användaren. Intervjupersonernas förståelse av sitt arbete är främst att stödja och hjälpa LSS-användare, men ytterligare tolkningar framförs som syftar till "LSS-användarens bästa". Positionerna som LSS-användaren konstrueras i är mångskiftande i intervjupersonernas narrativ; i analysen föreslås hur LSS-användaren kan förstås utifrån Foucaults subjekt- och objektpositioner samt i relation till det oreflekterade "normala" med hjälp av cripteorin. Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade verkar utifrån intervjuerna kunna tolkas mångsidigt vilket i praktiken bidrar till olika livsmöjligheter för LSS-användare.

Nyckelord: Funktionsnedsättning, LSS-lagen, boende för stöd och service

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte och problemställning	2
Begrepp	2
Tidigare forskning	3
<i>Lagtextens implikationer</i>	3
<i>Konstruktion av personer med funktionshinder</i>	4
Teoretiska utgångspunkter	6
<i>Foucault</i>	6
<i>Cripteori</i>	7
Metod	8
<i>Urval</i>	9
<i>Etiska överväganden</i>	10
<i>Tillvägagångssätt</i>	10
<i>Metodkritik</i>	10
Analys	11
<i>Transkriptionsschema</i>	11
Resultat och Diskussion	11
<i>De anställdas förståelse av sin profession och dess mål</i>	11
Stödja	12
”För LSS-användarens bästa”	14
<i>De anställdas narrativa konstruktion av personer med bostad för stöd och service</i>	16
Medborgare	16
Subjektspositioner	17
Objektspositioner	17
”Att göras ickenormal”	18
Diskussionsavsnitt	20
Slutsats	21
Referenser	23

Inledning

De senaste två åren har demonstrationer hållits i en rad städer i Sverige under parollen ”Assistans är frihet! Rädda LSS!” där ett flertal intresseorganisationer inom funktionshinderrörelsen deltagit. Demonstrationerna har syftat till att protestera mot den översyn av insatser enligt Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade, LSS, och assistansersättningen (dir. 2016:40) som regeringen och socialdepartementet tillsatt. Intresseorganisationerna är oroliga för att översynen kommer att medföra försämrade möjligheter bland annat till assistans för personer som idag är beviljad detta, då utredningen delvis har som mål att överse vilka besparingar som kan utföras inom den personliga assistansen. En indragen assistans menar organisationerna skulle inskränka på funktionsnedsattas möjlighet till delaktighet i samhället och rättighet till levnadsvillkor som samhällsmedborgare (Unga Rörelsehindrade, DHR, Föreningen JAG, Lika Unika, Autism- och Aspergerförbundet, Förbundet Sveriges Dövblinda, Synskadades Riksförbund, Hjärnskadeförbundet, Hjärnkraft, Handikappförbunden, STIL, FUB, Neuroförbundet och RBU 2016.)

Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade, LSS-lagen, tillkom 1994 efter en lång process av avinstitutionalisering av funktionsnedsatta personer. Lagen har sitt ursprung i normaliseringsprincipen (Nirje 2003), vilken innebär att funktionsnedsatta ges rätt till livsmöjligheter likt andra samhällsmedborgare. Personer som tidigare hade placerats på institutionaliserade boenden får idag stöd i sina egna hem eller stödboenden som eftersträvar liknande förhållanden. Lagen behandlar rättigheter för (1) personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd, (2) personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder förvärvat i vuxen ålder och (3) personer med andra fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande och förorsakar betydande stödbehov i den dagliga livsföringen. Insatserna som individerna inom dessa tre personkretsar är berättigade till varierar något. Lagen är formulerad utifrån mål om delaktighet, självständighet, självbestämmande och möjlighet till ett liv som andra och insatserna som ges den enskilde ska i möjligaste mån vara anpassade efter dennes behov och önskningar (SFS 1993:378).

Lagen var när den kom betydande för levnadsvillkoren och möjligheten till ett självständigt liv för LSS-användare, men det har riktats kritik mot lagen för dess diffusa formuleringar. Kritik har bland annat riktas mot formuleringen ”att leva som andra”. Ineland och Sjöström

menar att denna formulering ursprungligen härstammar ur Bengt Nirjes normaliseringsprincip (2003) - där formuleringen syftar till alla individers jämlikhet och rätt till vardagsmässiga rutiner, med andra ord att slippa institutionalisering. De menar att "att leva som andra" idag istället tolkas normaliserande, det vill säga att gruppen behöver normaliseras för att bli som andra. Ineland och Sjöström (2007) menar även att gruppen som avses bli hjälpt ytterligare stigmatiseras när de särskiljs som människor utanför normen. De ifrågasätter vidare syftet med att ha praktiker som imiterar "vanlighet"; vad är syftet med en verksamhet som imiterar en arbetsplats med arbetsuppgifter, men där arbetsuppgifterna i själva verket inte fyller någon funktion eller lön inte utbetalas? De vill lyfta fram den maktaspekt som gömmer sig i målet med en "genuin vanlighet"; vad som är eftersträvansvärt i livet för personer med LSS-insats tas ifrån individerna själva att definiera utan har definierats av någon annan på förhand (Ineland & Sjöström 2007).

Det är mycket som påverkar LSS-användares tillgång till bra stöd; regler inom kommunerna kan variera och tillgången till verksamheter ser olika ut beroende på var i landet man bor. En faktor som påverkar det dagliga livet är de LSS-anställdas inställning och tolkning av LSS-lagen och praktiska möjlighet att efterleva denna. Personalens teoretiska och praktiska tolkning av LSS-lagen bidrar till olika livsmöjligheter för personerna som inkluderas av lagen.

Syfte och problemställning

Den utsatta position som LSS-användare har, bland annat genom ett frångående av makt att definiera sina mål som Ineland och Sjöström påvisar, gör det relevant att undersöka praktiker och relationer där dessa individer befinner sig. Då en viktig sådan är mellan LSS-användare med insatsen boende för stöd och service och de anställda som arbetar i deras hem ämnar jag i denna studie undersöka hur personal på LSS-boenden för personer ur personkrets 1 förstår sitt uppdrag och mål. Utifrån de anställdas förståelse av detta kommer jag även undersöka deras narrativa konstruktion av LSS-användare.

Begrepp

En aspekt som funktionshinderrörelsen lagt stor vikt vid de senaste åren är språket och kampen om hur benämningen av funktionsnedsatta (Rydström 2012). Flera forskare tar upp ordens betydelse (Rydström 2012, Lewin 2011) - och menar att terminologin lättast förstås

genom engelskans begrepp. I den sociala modellen, som fokuserar på hur hinder är konstruktioner som uppkommer först i samhällets bemötande av funktionsnedsatta, skiljs impairment (funktionsnedsättning) från disability (funktionshinder), där det första syftar på den fysiska, psykiska eller intellektuella funktionsförmågan och den senare på otillgängligheten som skapas i relation till omgivningen. Dessutom understryks att benämningar som riskerar att reducera individen till enbart sin funktionsnedsättning bör undvikas, således bör man tala om personer med funktionshinder snarare än funktionshindrade personer (Rydström 2012). För att beskriva den aktiva relationen mellan personen med funktionshinder och omsorgsaktören kommer jag framförallt använda begreppet LSS-användare, ibland även person med insats enligt LSS, eller med boende för stöd och service då det är denna insats som framförallt omnämns. En kritik som tagits upp mot uttrycket användare och brukare är att valmöjligheten (av omsorgsaktör) som dessa begrepp förmedlar, inte har en reell förankring (Giertz 2012).

Tidigare forskning

Tidigare forskning som tas upp som relevant är teoretiska och praktiska implikationer av LSS-lagtexten, samt funktionshinderforskning med fokus på konstruktion av personer med funktionshinder.

Lagtextens implikationer

Barbro Lewin undersöker i sin avhandling Funktionshinder och medborgarskap (1998) målformuleringar i förarbeten och lagtexter från LSS instiftande 1994. Hon skriver att en skillnad från omsorgslagen, är formuleringen ”jämlighet i levnadsvillkor och full delaktighet”. Hon menar att detta är viktigt eftersom formuleringen understryker funktionsnedsattas rätt att ges möjlighet att kunna utöva sitt medborgarskap. Tanken är dock inte ny, Nirjes normaliseringsprincip hade influerat omsorgslagen sedan tidigare och innehåller även den medborgarskapets komponenter av ”samhällsgemenskap, lika levnadsvillkor och delaktighet för att stärka det sociala medborgarskapet”, skriver Lewin (1998, 53). Ytterligare ett begrepp hon tar upp som viktigt i lagen är självbestämmande, där lagen starkt tar avstånd från paternalism och bedömningar ”för den funktionsnedsattes bästa” då det finns risk för att bedömarens värderingar kring ett gott liv eller liknande styr beslut, snarare än LSS-användarens egna önskemål.

Ineland och Sjöström (2007) problematiserar uttrycket att ”leva som andra” och det normaliserande tankesätt som kommit att stundom läggas in i detta uttryck. Från att uttrycket, under lagens utvecklande, haft en intention att motverka institutionalisering och främja lika livsvillkor, tolkas det idag ibland som normativa riktlinjer för de insatser som ges. Kritik riktas mot att verksamheterna inom omsorg idag ofta utvecklas utifrån normativa föreställningar kring livskronologi eller behov; det vill säga att personer med LSS-insats ska anpassa sig till dessa givna samhällsnormer i sitt sätt att leva, istället för att deras sätt att leva värderas jämlikt andras. Ineland och Sjöström utgår bland annat från Giddens begrepp kring det senmoderna samhället i sitt ifrågasättande: att det fokus som i samhället finns kring eget identitetsskapande och pluralistiska valmöjligheter av livsstil inte återspeglas inom omsorgens institutioner. De menar vidare att förordningar och praktikers förhållningssätt till tradition kan bli auktoritärt när de som använder sig av stödet har helt andra önskemål kring levnadssätt och identitet (Ineland & Sjöström, 2007).

Konstruktion av personer med funktionshinder

Det finns mycket forskning om LSS som gjorts på senare år. En studie som behandlar betydelsen av kommunikation, normer och relationer i utförandet och planeringen av insatser i LSS är Egard et al. (2016). Denna studie är upplagd som en forskningscirkel där deltagarna, LSS-anställda och Hanna Egard, träffats och samtalat om ämnen utifrån egna erfarenheter och litteratur. Egard et al. beskriver relationerna till LSS-användare som mångfasetterade och hur även tidigare forskning menar att brukarnas roll inom sjukvård, omsorg och service kan växla mellan subjekt och objekt. Genom att betrakta både sig själv och brukaren som subjekt kan en ömsesidig relation uppnås, det understryks dock att även sådana har gränser. Dessutom poängteras att relationen formas av en sned maktbalans då brukaren är i behov av stödet den anställde erbjuder. Att se brukaren som subjekt i sin privata sfär (som samtidigt är personalens arbets-sfär) kan få konsekvenser för en ökad öppenhet och kommunikation för områden som sexualitet och identitet som vi vanligtvis kopplar samman med den privata sfären (Egard et al. 2016).

Per Solvang (2005) tar i ”Det poststrukturalistiske perspektiv i handikapforskningen” upp handikappsstudier som gjorts med ett poststrukturalistiskt förhållningssätt. Med utgångspunkten att subjekspositioner blir till utifrån språkliga strukturer och diskurser samt hur språket genom dikotomier, positioner och hierarkier skapar mening i vår sociala värld,

menar han att vi genom att upptäcka dessa strukturer kan uppmärksamma användandet av dem. Med hjälp av Foucaults teori om maktens och kunskapens relation kan vi exempelvis klarlägga vetenskapernas upphöjda position som "kunskapens ursprung" givit dem. Därmed kan vi se den makt de besitter att definiera det normala från det icke-normala, det avvikande. Genom att använda ett poststrukturalistiskt perspektiv förflyttas den funktionsnedsatta kroppen från en medicinsk eller social kontext, där den är sedd som avvikande eller biologiskt lågfungerade, till en kontext som synliggör de strukturer som marginaliserar och verkar förtryckande på dessa kroppar. Han exemplifierar här med idéhistorikern Henri-Jacques Stikers studie av rehabiliteringens födsel, där Stiker påvisar samhällets syn på funktionsnedsättningens avsaknad av något som tillhör det normala, goda och riktiga. Stikers mål är, enligt Solvang, inte att rehabilitering och integration av funktionsnedsatta ska undvikas, utan att påvisa hur den västerländska kulturen främmandegör det avvikande (Solvang 2005). Solvang tar även upp en studie av Ingunn Moser där hon intervjuat personer som blivit funktionsnedsatta till följd av trafikolyckor och analyserat diskursen om funktionsnedsättningar som de sätter in sig själva i. Den samhälleliga diskursen menar hon har som mål att skapa de funktionsnedsatta som självständiga, kompetenta, normaliserade människor, och att detta är det språk som även de personer hon intervjuat använder om sig själva. Hon menar att en stor del av funktions-forskningen som gjorts de senaste åren i Sverige och Norge varit i anknytning till utvärdering av offentliga reformer och att forskningssubjekten då anpassat sig till dominerande språkbruk kring normalisering och handlingskraft. Mosers intervjusubjekt beskriver sig i en roll som definieras utifrån de bestämda positioner och strukturer som samhället möjliggör för funktionsnedsatta. Solvang menar att Mosers studie lyfter fram alternativa diskurser kring att vara funktionsnedsatt.

"Moser greier med kløkt å vise at det finnes andre posijoner, lidenskap (passion) och skjebe (øde), som er gjort marginale. Og det leder til spørsmålet om det er riktig at de skal være marginale. Hvorfor skal ikke det funksjonshemmede livet kunne være vill og ukontrollert ekstase eller passiv kompentlation?" (Solvang 2005, 94)

Det har varit svårt att hitta tidigare forskning som problematiserar just mentala funktionsnedsättningar utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv. Niklas Altermark (år) är doktor i Statsvetenskap vid Lunds universitet och menar att den vetenskapligt biologiska förståelsen av funktion inte går att förstå utan den politiska roll denna förståelse har; att personer definieras som sjuka eller funktionsavvikande kan inte förstås utan att också se

kontexten vari dessa kategorier skapas. Hans uppfattning är att diagnoser och sjukdomsbetecknade tillstånd uppkommer för att förklara vissa individers och grupper avvikelser från normen. Med detta synsätt kan man alltså inte skilja på det politiska och det biologiska. Då ett beteende definieras som normalt och kan resurser läggas på att utreda hur och varför ”avvikarna” inte passar in. Altermark menar att detta ofta i allmänhet och hos intellektuella tolkats i motsatt riktning: en person har lågt IQ- är intellektuellt funktionsnedsatt och är därför annorlunda (än normen). Altermark visar att kedjan istället kan göras från att grupper anses avvikande- detta leder till att man letar biologiska orsaker till det avvikande beteendet och upptäcker att det är möjligt att mäta med hjälp av ett IQ-test. På detta sätt har man satt en etikett på personen och gruppen kan legitimt behandlas som avvikande i relation till politiska frågor. Altermark är dock tydlig med att dessa slutsatser bör behandlas försiktigt.

Teoretiska utgångspunkter

Foucault

Foucaults teori om makt är komplex och har många dimensioner som kan förstås på olika sätt. En av dessa är makt som relation och position, där han vill visa att alla relationer innehåller en maktparameter som inte går att komma ifrån. Styrkeförhållandet i dessa strukturer går inte att undkomma, utan formar beteenden oavsett om makten aktivt manifesteras eller ej (Hörnqvist 2012). Hörnqvist menar att en av de poänger som Foucault gör är att dessa handlingar syftar till att förstärka, reproducera, försvara, utjämna eller på annat sätt utmana de varande positionerna.

Foucault etablerade även begreppet governmentaltitet eller regerandekomplex, vilket senare har tolkats och utvecklats vidare av bland annat Mitchell Dean (1999). Governmentaltitet är ett begrepp som angriper vårt tankesätt kring hur regerande maktstrukturer praktiskt fungerar. Hur vi som kollektiv har gemensamma ”naturliga sanningar” som inte ifrågasätts, hur mål formas utifrån förståelse av världen, antingen av oss själva eller av andra, och styr ageranden. Det har också benämnts som ”the conduct of conduct” eller styrande av beteende eller uppförande. Genom att syna vilken kunskap eller vilka ideal som formar regimer, så som handlingsregimer, kan vi följa dessa och förstå deras relation till deras ursprung i relativt fasta organisatoriska eller institutionella praktiker. Man kan då klarlägga hur dessa praktiker grundar sig i och återskapar en viss typ av kunskap och hur den därför är påverkingsbar till förändring genom reformer. Dean förklarar hur dessa på ett samhälleligt plan hänger samman,

exempelvis hur hela vår syn på rätt och fel i hemmet på ett direkt sätt är påverkat av vårt juridiska system och de institutionella medlen att straffa (Dean 1999). Med denna förståelse är discipliner som exempelvis medicin, pedagogik och terapi parallellt med och definierar subjekt och objekt inom sina fält (den mentalt sjuke, eleven osv). Genom detta subjektskapande bildar de också ett schema för det rätta agerandet, expertisen och professioner som arbetar inom fälten. Genom maktens täta relation med vetenskapen är den med i skapandet av vetenskapens riktning och de olika disciplinernas kunskapsutveckling och därmed med och definierar exempelvis friskt från sjukt, rätt från orätt och normalt från ickenormalt.

Cripteori

Den svenske genusvetaren och historikern Jens Rydström sammanfattar cripteori som en tillämpning av queerteori inom funktionsområdet, då den används för att förstå hur funktionsnormativitet är grunden till diskriminering och exkludering av funktionsnedsatta. ”.. och i förlängningen för definitionen av vad det är att vara människa” (Rydström 2012, 188). Robert McRuer utvecklar i boken ”Crip theory” (2006) resonemanget genom att argumentera för hur osynliga ideal som kroppsfunktion eller heterosexualitet måste synliggöras för att kunna subverseras, eftersom dessa i vår sociala verklighet ofta är ideal som ”tas för givet”(McRuer 2006). McRuer använder sig av begreppet compulsory able-bodiedness, hos Rydström översatt till obligatorisk funktionsfullkomlighet, för att understryka hur dikotomiska kategorier uppstår mellan de utan och de med funktionsnedsättning, på samma sätt som queeteorins begrepp obligatorisk heterosexualitet skarpt avgränsar det heterosexuella från icke-heterosexualitet. Genom uppkomsten av dessa dikotomier, menar de, överskuggas variationen av sexualiteter eller fysiska och psykiska funktioner (McRuer 2006; Rydström 2012). En följd av ett starkt avgränsat ideal blir en dold överordnad maktposition för de som befinner sig inom normen gentemot de som befinner sig utanför. Detta är en position som Rosemarie Garland Thomson i en kroppsnormativ kontext kallar för normaten, fantasin om den funktionsfullkomliga, definitiva människan (Rydström 2012).

Rydström skriver också om hur man gör (perform) crip, alltså iscensätter sin egen identitet gentemot funktionsfullkomligheten. Han tar upp ett exempel på när handikapprörelsen i slutet av 1900-talet tog avstånd från pengar från välgörenhet, och istället kämpade för att det stöd som behövdes för att klara vardagen skulle ses som en rättighet. De ville likställa detta stöd

med annan hjälp som vi tar för givet att alla behöver så som barnpassning, vägar och kollektivtrafik och därmed ta bort den stigmatiserande kategoriseringen som faller över personer som ses som vårdberoende eller funktionshindrade. Rydström menar att ett cripteoretiskt sätt att se på funktionsnedsättning är att de som faller utanför normen för funktion, ”gör” sin funktionsnedsättning för att ha rätt till att exempelvis få vissa behov mötta eller sin livsstandard som samhällsmedborgare uppfylla. Kategorin funktionsnedsatta är enligt Rydström idag fortfarande exkluderade från många sammanhang, bland annat pågår det en påtaglig diskriminering utifrån funktionalitet på arbetsmarknaden. Vissa av dessa gränser är satta av sociala myndigheter som på detta sätt förhindrar delaktigheten i samhällslivet, men även ett omedvetet eller medvetet förakt för det ”annorlunda och svaga” spelar in. En kritik som riktats mot cripteorin är att neuropsykriatiska och intellektuella nedsättningar ofta glöms bort.

Jag kommer i analysen använda mig av cripteori för att i intervjupersonernas narrativ utforska hur de skapar de boende utifrån deras ställning som icke-funktionsfullkomliga. Hur de genom sina berättelser, men också i sina berättelser förhåller sig till det funktionsfullkomliga som norm.

Metod

Då fokus har legat på intervjupersonernas förståelse av sitt yrke och dess mål samt deras konstruktion av LSS-användare, har uppsatsen en kvalitativ ansats. En kvalitativ ansats anses av Gubrium och Holstein (1997) lämplig just för att skapa en förståelse för intervjupersonernas subjektiva förståelse. Undersökningen har genomförts genom semistrukturerade intervjuer utifrån en intervjuguide med två huvudsakliga teman; den anställdes förståelse av sitt arbete, dennes reflektioner kring begrepp i LSS-lagen. Den semistrukturerade intervjun är användbar när man utifrån specificerade teman vill ge intervjupersonen utrymme att sätta egna ord på, utveckla och förtydliga sina svar och intervjuaren en möjlighet till fördjupad förståelse (May 2001). Intervjuguiden användes ganska löst och utrymme gavs till de teman och berättelser den intervjuade tog upp. Guiden var utformad med inledande standardiserade frågor, för att sedan bli tematisk.

Då målet med undersökningen var ökad förståelse, snarare än ett statistiskt intresse, har antalet intervjupersoner enbart varit fyra. Detta för att ge tid till en vidare analytisk och

teoretisk förståelse i efterarbetet av intervjuerna. Kvale menar att metoden bör anpassas till undersökningens syfte samt att resurser så som tid och sakkunskap bör räknas in vid planerandet av undersökningen (Kvale 1997).

Intentionen har inte varit att fånga någon sanning av hur denna yrkesgrupp handlar - utan hur olika individers förståelse av sin uppgift samt konstruktion av personer med insatser inom LSS. Genom intervjupersonernas narrativ vill jag få en fördjupad insikt av deras konstruktion av den sociala verkligheten och undersöka dennas betydelse för deras konstruktion av personer med insatser inom LSS. Gubrium och Holstein beskriver detta som en etnometodologisk ansats där man låter språket avslöja hur intervjupersonen själv tolkar sin omgivning för att närma sig dennes förståelse av hur den sociala ordningen är uppbyggd (Gubrium & Holstein 1997)

Urval

Urvalet är begränsat till personer med anställning inom boende för stöd och service (LSS-bostad) med LSS-användare ur personkrets 1. När intervjupersoner med en gemensam nämnare söks, som i detta fall liknande arbetsplats, sker en form av strategiskt urval (May, 1997). Intention var inte att jämföra intervjupersonernas upplevelser utan att få en inblick i olika förståelse av uppgiften och målet för den anställda inom LSS-bostad för dessa individer samt deras konstruktion av LSS-användare. Jag valde just LSS-bostad utifrån att detta är en insats som kan vara en plattform för trygghet men samtidigt är en potentiellt utsatt position/relation för den som beviljats insatsen. Det är även en arbetsplats som medför en större kontakt med kollegor än andra områden inom LSS, till exempel personlig assistans, vilket potentiellt påverkar de anställdas förståelse av sitt arbete.

De intervjuade är mellan 22 och 32 år gamla. En är fast anställd som boendestödare och är utbildad socionom, de andra tre saknar utbildning inom vård, omsorg/ stöd och service och är anställda på olika typer av vikariat. Perioden de varit anställda inom LSS-bostad varierar mellan 11 månader till 4 år och 6 månader. En beskrev sin arbetsplats som inriktat mot ungdomar upp till 20 år, en annan beskrev de boende på sin arbetsplats som ”unga vuxna”, mellan 18 och ca 30 år. Två arbetar med vuxna i spridda åldrar, upp till ca 60 år.

Etiska överväganden

Alla intervjupersoner gav innan intervjun sitt informerade samtycke, informerades om studiens generella syfte samt konfidentialitet. Då intervjupersonernas upplevelser delvis innehåller händelser med personer med stöd enligt LSS har jag ansett det extra viktigt att anonymisera intervjupersonerna så att dessa inte ska gå att identifiera. Av samma anledning namnges inte heller den eller de orter intervjupersonerna arbetar, detta ansågs inte heller relevant utifrån undersökningens syfte.

För att som undersökare undvika att utgå från min tidigare kunskap samt upprätthålla en professionell distans till mina intervjupersoner och deras svar, har jag efter att intervjuerna utförts läst in mig på tidigare forskning på området och teoribildningar.

Tillvägagångssätt

En kollega på en tidigare arbetsplats inom LSS-bostad fungerade som gatekeeper till fältet och förmedlade kontakt till två av intervjupersonerna. För att nå ytterligare intervjupersoner användes en facebook-grupp för personer bosatta i staden, där bifogades en kort beskrivning av uppsatsens inriktning och information om intervjuens omfattning. Genom denna sida fick jag kontakt med tre personer. En av dessa arbetade enbart med personer under 18år och exkluderades då detta medför ytterligare aspekter att ta ställning till. Urvalet är en typ av strategiskt urval (May 1997) där den gemensamma nämnaren för intervjupersonerna är att de är anställda vid boenden för stöd och service för personkrets 1.

Insamlandet av empiri skedde genom semistrukturerade intervjuer. Intervjupersonerna har alla givits möjlighet att själva bestämma tid och plats för intervjun. En person valde att vi skulle ses hemma hos denne, en annan att vi skulle ses hemma hos mig. De övriga kom inte med några egna förslag och jag föreslog därför att vi skulle ses hemma hos mig av inspelningstekniska skäl. Alla intervjupersoner erbjöds vid intervjutillfället kaffe och kaka.

Metodkritik

Det hade kunnat varit önskvärt att ha ett par till intervjupersoner för att få ytterligare förståelse för fältet och den förståelse som personer som arbetar där har av yrkets uppgifter, mål och LSS-användare. Som påpekas av Kvale (1997) har dock en kvalitativ undersökning inte samma vetenskapliga kriterier som en kvantitativ, och bör fokusera på kvaliteten på den

insamlade datan- snarare än att maximera antalet informanter. Kritik kan även riktas mot det relativt homogena urvalet. För att få en större variation av erfarenheter i urvalet hade andra eller flera kontaktmetoder med fältet kunnat användas. En vidare variation avseende exempelvis ålder, utbildning och erfarenhet inom arbetet hade kunnat medföra en hos intervjupersonerna mer varierad förståelse av yrkets uppgift och mål samt konstruktion av LSS-användare. Intentionen med att tydligt redovisa intervjupersonernas erfarenhet har varit att skapa en transparens kring variansen bland intervjupersonerna.

Analys

Efter att empirin samlats in transkriberades intervjuerna för att göra materialet mer lättöverskådligt. Därefter påbörjades ett analysarbete med sortering och reducering av materialet. Vissa teman kunde urskönjas och kategoriseringar formuleras utifrån dessa. Detta är en analysmetod som beskrivs av Rennstam och Wästerfors (2015). För de anställdas förståelse av sin profession och dess mål formulerades två teman som namngavs *stödja* respektive *”för LSS-användarens bästa”*. Analysen av konstruktionen av LSS-användare delades in i kategorierna *medborgare*, *subjekt*, *objekt* och *”att göras icke-normal”*. Under dessa rubriker kommer jag även hänvisa till den förståelse som redovisas vid *stödja* och *”för LSS-användarens bästa”* då narrativen även används i analysen för konstruktionen av LSS-användare. Inspiration för detta sätt att i intervjuerna analysera sociala aspekter ur berättarens subjektiva verklighetsskapande genom narrativ har jag funnit hos Kvale (1997).

Transkriptionsschema

- ___ : betoning
- : abrupt avslutning, t ex öppn-
- [] : samtidigt tal
- ( ) : inte säker, eventuell gissning
- (( )) : förklarande kommentarer
- [...] : utelämnat för att korta ner

Resultat och Diskussion

De anställdas förståelse av sin profession och dess mål

Intervjupersonernas yrkeserfarenhet inom bostad för stöd och service är mellan cirka ett år, upp till fyra och ett halvt år. Tre personer har ingen relevant utbildning, medan en är utbildad socionom. De beskriver arbetsuppgifterna ganska lika: att utifrån de boendes behov stödja dem i sin vardag. Vad detta innebär kan dock variera mellan arbetsplatserna och innebära allt

från muntligt stöd och strukturering av vardagen till läggning med lift och byte av blöjor. Ytterligare en aspekt kommer in i deras narrativ kring yrkets uppgift och mål, vilket handlar om insatser ”för LSS-användarens bästa”.

Stödja

De anställda talar om sin arbetsuppgift som att hjälpa och stödja LSS-användare i deras vardag och beskriver likartade egenskaper som de anser en bra anställd inom LSS ska besitta: inlyssnande, ha bra tålamod och vara nyfiken på de boendes önskemål och behov. De berättar att detta i praktiken kan se ut på många olika sätt eftersom hemlivet inkluderar en stor mängd olika aktiviteter, jag kommer använda intervjupersonernas narrativ för att påvisa sådana situationer.

IP1 tar upp ett exempel där han och de övriga kollegorna är oroliga för en LSS-användare som beger sig ut på kvällarna för att sova över hos sin mamma, trots att hon redan på boendet tagit sin sömnmedicin. Han berättar att personalen informerar henne om vad de uppfattar som riskfyllt med beteendet, men att beslutet att gå ut ändå ligger hos henne själv.

Men vi kan ju inte stoppa henne liksom. Och hon är ju så pass självgående att hon är ju- i och med att hon också fattar sina egna beslut. Hon gör ju det hon känner, hon lyssnar på oss men sen så gör hon ju ändå det som hon först tänkte att hon skulle göra.

Det han berättar visar på ett förhållningssätt där personalen arbetar med att stödja personens självbestämmande och självständighet, trots att hon väljer att agera på ett sätt som personalen anser vara riskfyllt. Detta visar på en förståelse hos intervjupersonen där LSS-användaren själv fattar beslut som rör situationer där denne potentiellt kan utsättas för faror. Genom Foucaults teori om makt (Högström 2012) skulle detta kunna förstås utifrån en diskurs kring autonomi där självbestämmande idag i Sverige har ett högt värde, vilket även är i enighet med det fokus som lagts på begreppet i förarbetet av lagtexten som Lewin tidigare granskat (Lewin 1998).

Även IP3 förstår de LSS-anställdas uppdrag i vardagspraktiken som stödjande:

När vi kommer in, vi ska ju va liksom en hjälpende hand. Vi ska ju inte va nån som kommer och styr upp och bestämmer hur den personen ska leva.

Hon berättar att de anställda ska finnas för de boende om de behöver stöd, men att personerna själva väljer vad de vill ha stöd med. Hon problematiserar begreppet självbestämmande, vilket hon inte främst förstår utifrån de enskilda situationerna med LSS-användaren utan mer som en medborgerlig rättighet till det stöd den enskilde behöver.

Jag tänker att det handlar om att man alltid får ha inflytande över vad man får för stöd. Och just LSS-lagen handlar ju väldigt mycket om rättigheter. Att man har rätt att få den hjälp man behöver liksom. Och det vet jag att vi också har pratat endel om i vår personalgrupp: för endel ser det då som att de har rätt att bestämma allt. När det är liksom. För att de har självbestämmande eller får ha inflytande då över allting. Men äh så är det ju inte riktigt i nåns liv. Vi kan ju inte riktigt bestämma allt heller. Det går ju liksom inte. Men så långt det är möjligt tycker jag att det är jätteviktigt att självbestämmande genomsyrar allt arbete.

IP3 reflekterar över självbestämmande som ett begrepp som rör inflytande över vilket stöd som mottags, och rätt till det stöd man behöver. Detta innebär dock inte att LSS-användaren i varje situation anses kunna bestämma allt. Det hon menar är att tolkningen av LSS-lagen kan göras på flera nivåer samtidigt. I IP3s svar kan utläsas att lagen samtidigt har en funktion som rättighetslag för LSS-användares rätt till stöd och samtidigt kan appliceras i vardagssituationer. Självbestämmandet kan då samtidigt betyda rätten till de insatser som behövs samtidigt som självbestämmandet i vardagssituationerna i vissa fall kan anses problematiskt.

Något som IP2 tar upp som viktigt hos LSS-anställda är värderingar, vilket hon anser speglas i det stöd som ges.

Värderingar är ju väldigt viktigt. Att man värderar fri vilja, och att man värderar lika värde.

Att värdera fri vilja och lika värde kan kanske låta trivialt, men med funktionsnedsattas historiskt utsatta och stigmatiserade situation har detta varit långt ifrån självklart. Att lika värde är grunden i LSS-lagen (Lewin 1998) skulle kunna tyda på att det är ett mål som inte ännu är uppfyllt. IP2 menar att detta bör eftersträvas mer i vardagens praktiker. Hon återkommer senare till att berätta om hur hon ansett att hennes kollegor inte lyssnat på LSS-användare, här med kommunikationshjälpmedlet PECS-bilder för att kommunicera (PECS-bilder kan vara bilder på aktiviteter som sätts upp på en tavla för att föreslå en aktivitet).

..oftast där är det ju där jobbar folk väldigt olika, vissa i personal som inte längre jobbar kvar, men om vi satte upp en bild på PECS-tavlan att nu ska vi ta en promenad och brukaren sa liksom "nej" eller visade "nej, jag vill inte" så skulle ändå det göras. Även om det bara va att sätta på skorna och gå utanför grinden och gå tillbaka igen, så ska det göras. Då kan man ta ner lappen och sätta upp en ny lapp. Nu jobbar vi mer så att vi ger alternativ. Men samtidigt ett begränsat, begränsade alternativ, för att göra det lättare att välja.

Svaret ovan var på en fråga kring situationer där en boende och personal tycker olika, ställd i relation till den boendes självbestämmande. Hon beskriver här olika förhållningssätt som personalen kan ha och där handlandet i de enskilda situationerna speglar olika förhållningssätt till LSS-användares rätt till självbestämmande och respekt för dennes vilja. Den tidigare personalen prioriterade ideal om hur ett liv ska levas; "man ska gå ut" eller "man ska göra som man tidigare bestämt", framför att till synes ta ställning till huruvida detta var i samklang med LSS-användarens intresse och egenupplevda behov. Med Foucaults begrepp "the conduct of conduct" kan den tidigare personalens handlingar förstås som reproduktion av styrande ideal (Dean 1999). Då dessa ideal ofta ses som kollektiva "naturliga sanningar" upprätthålls dess värden troligtvisoreflekterat av personalen.

"För LSS-användarens bästa"

En stor del av arbetet, som alla tar upp, är kommunikationen, hur LSS-användare de arbetar med inte alltid rakt ut uttrycker sina önsknings och behov utan att det mycket är upp till personalen att tolka. IP4 tar upp att de boendes kommunikationsförmåga kan spela in i deras självbestämmande. En person med stor kommunikativ förmåga kan helt välja att avstå från daglig verksamhet eller arbete, medan en person som inte använder talkommunikation kan "tvingas" iväg till den dagliga verksamheten trots att personen uppenbart gör motstånd på morgonen. Hon berättar att det fungerat olika inom de verksamheter hon arbetat.

Det känns som att det är väldigt svårt att veta vart gränser går när brukare inte kan kommunicera själva liksom. Tycker jag är svårt. Och jag tycker det är svårt att själv veta. För ibland kan det kännas som att man går emot brukaren, och det är ju fel inom LSS för att- om en person kan kommunicera och den gör något som inte är bra för den så tillåter man ju det ändå. Ähm för att den väljer det själv liksom. Det där- det tycker jag är svårt. Och jag upplever att det blir mer regler för dem som inte kan kommunicera helt, vilket- alltså nu tänker jag- jag har vart på fyra olika boenden sammanlagt och det är olika mycket hur personalen får säga till- att ibland så kan det kännas mer som att det är barn som ska uppfostras. [...] Sen tror jag- aah alla vet ju att det är under LSS-lagen, men jag tror att boenden ((verksamheter)) kan hamna

i nån slags förblindadhet i att "såhär gör vi". Ähm och kanske inte ifrågasätta alla val man gör och alla strukturer som finns.

Hon beskriver hur olika personal och verksamheter har olika sätt att handla mot de boende och hur handlingssätten ibland för henne framstår existera av gammal vana- "såhär gör vi här". Exemplet tyder även på ett paternalistiskt och uppfostrande förhållningssätt jämt mot de boende, snarare än ett stödande av självbestämmandet, till viss del existerar i verksamheterna. Även implikationen av strukturer som oreflekterade och inte helt i enighet med LSS-lagen tyder på att verksamheterna och personalen inte har en enhetlig förståelse av sina mål. En annan tolkning är att det finns strukturer och ideal som anses ha högre prioritering än den egnes självbestämmande, eller är så självklart inkorporerade i den västerländska kulturen idag att de inte ses som strukturer och ideal utan som tidigare nämnda kollektiva "naturliga sanningar" (Dean 1999). IP1 berättar hur en LSS-användare på verksamheten där han arbetar är rädd att personalen ska bli arg på honom om han "stjäl mat", det vill säga äter upp mat ur sitt skafferi som planerats till en annan dag. Personalen på boendet handlar i dessa situationer på olika sätt: IP1 säger att han brukar försäkra den boende att han inte gjort något fel- men att det blir mindre mat kvar till slutet av veckan, medan andra i personalen har ett mer uppfostrande förhållningssätt.

IP1: Men den blir ändå väldigt fel på något sätt. Det blir ju fel för han ser det som att han har stulit mat och är rädd för att han ska få en utskällning liksom. Men sen jag tycker typ att någon i personalen är lite väl, tar rollen som att man då är typ någon som ska skälla ut den personen. Eller inte inte skälla ut. Men "nu ska du skämmas för du har..." - lite som en - lite som en såhär lite läskig förälder såhär.

L: Juste att det blir lite uppfostrande?

IP1: Ja juste! Och det ska vi absolut inte göra. Något uppfostrande.

IP1 visar här att det finns en distinktion mellan att påminna LSS-användaren om något han planerat sedan tidigare och att tillrättavisa eller uppfostra LSS-användaren. Både IP1 och IP4 verkar se praktiken inom LSS som till viss del enligt en "gammal syn" på uppdraget och målet med verksamheten. En syn där personalen agerar för att rehabilitera eller lära LSS-användare hur de ska leva. IP1 och IP4 verkar dock ställa sig emot denna syn och snarare ha en förståelse likt Lewin (2011) som menar att insatserna enligt LSS-lagen inte ska ha en pedagogisk eller rehabiliterande grund, utan syfta till att ge stöd och service efter LSS-användares subjektiva behov.

De anställdas narrativa konstruktion av personer med bostad för stöd och service

Intervjupersonernas förståelse av yrkets uppgift och mål hänger samman med deras konstruktion av LSS-användare. Denna är inte enhetlig hos de enskilda intervjupersonerna utan kan skifta när de berättar om olika situationer eller olika LSS-användare. Personer med funktionshinder konstrueras stundom i positioner som mottagare av vård, terapi eller pedagogik i de LSS-anställdas förståelse av sitt uppdrag och mål med verksamheten. Med Foucaults terminologi skulle man kunna säga att personer med funktionshinder tidigare skapades som objekt genom sin position inom dessa vetenskapsfält, medan vårdaren, terapeuterna eller pedagogerna i sin roll istället sattes i en subjektposition (Dean 1999). Betoningen i lagen av LSS-användares självbestämmande, delaktighet och självständighet frångår dock denna position och skapar en ny- som medborgare (Lewin 1998). I följande avsnitt kommer jag utifrån de LSS-anställdas förståelse av sitt uppdrag analysera vilka positioner de konstruerar för personerna med boende för stöd och service.

Medborgare

Intervjupersonerna tar själva upp LSS-användares rättigheter, och hur de anställda kan vara stöd i kontakten med bland annat myndigheter. För att återknyta till IP3s förståelse av begreppet självbestämmande, som behandlades under rubriken *stödja*, utgick hon där i första hand från LSS-användare som rättighetsinnehavande medborgare. Hon förstod LSS-lagens begrepp självbestämmande som en rättighet för målgruppen att få det stöd de behöver- och som medborgare har rätt till. Även IP2 tar upp LSS-användares medborgerliga rättigheter när jag ber henne berätta om sin förståelse av ”ett liv som andra”:

Där blir ju skolan viktig också. I vissa perioder så har skolan inte velat att vissa av våra boende ska komma till skolan och va i skolan för de känner att de inte kan hantera dem i skolan liksom. Och där blir det ju jätteproblem för dels så har de ju skolplikt så det ska ju de se till att det fungerar att de kan gå i skolan liksom. Men även rätten till liksom fritidsaktiviteter och till att få va själv liksom.

På verksamheten där IP2 arbetar har boende som varit under 18 år ibland nekats att komma till skolan. Jag tolkar hennes problematisering av detta som att hon anser det viktigt att samhället faktiskt möjliggör att personer med insatser enligt LSS ges de rättigheter som lagen förespråkar: en rätt att vara medborgare som andra.

Subjektspositioner

Ibland beskrivs LSS-användare i subjektspositioner, som i det tidigare använda exemplet när IP1 berättar om en person som ibland går för att besöka sin mamma efter att personen tagit sin sömnmedicin.

Men vi kan ju inte stoppa henne liksom. Och hon är ju så pass självgående att hon är ju- i och med att hon också fattar sina egna beslut. Hon gör ju det hon känner, hon lyssnar på oss men sen så gör hon ju ändå det som hon först tänkte att hon skulle göra.

I detta sammanhang förstår IP1 LSS-användaren som befinnande i en subjektsposition att fatta beslut över sitt liv. Personen konstrueras här inte som beroende av att de anställda godkänner hennes handlande utan agerar efter eget upplevt behov eller intresse.

En situation som flera av intervjupersonerna talar om är upprättandet av genomförandeplaner för LSS-användaren. Genomförandeplanerna innehåller beskrivningar av LSS-användarens insatser i vardagen utefter dennes förmågor och önskemål. IP3 berättar hur de arbetar när de tar fram en genomförandeplan:

Med vissa så får man ju liksom sätta upp att vi i personalgruppen funderar ut vad som är bäst för den här personen. Hur tror vi att den skulle vilja ha det? Och så gör man ett förslag och visar. Och med vissa så sitter man mer ned och pratar med. ”Hur skulle du vilja att ditt- hur vill du ha stöd när du lagar mat” exempelvis.

IP3 förklarar olika tillvägagångssätt vid arbetet med upprättandet av genomförandeplaner.

Dessa kan tolkas på olika sätt, en tolkning av processen är att LSS-användare genom upprättandet har en subjektsposition när de förmedlar till personalen vilken typ av stöd de vill motta och även de som inte kan delta vid upprättandet av planen ska ge sitt godkännande till innehållet. Jag tror att det är denna förståelse mina intervjupersoner har, eller förmedlar till mig att de har, så att deras narrativa konstruerande av LSS-användaren blir i situationen som subjekt.

Objektspositioner

Ett tema som återkommer i intervjupersonernas narrativ är hur LSS-lagen kan tolkas olika av personalen och användas för att motivera vissa typer av mer direkt maktutövning över LSS-användare. Ofta är detta motiverat utifrån att det är för LSS-användarens bästa, vilket tidigare

togs upp under rubriken som behandlade de anställdas förståelse av sitt uppdrag. Jag ska nu fokusera på vilka positioner LSS-användare får genom denna förståelse.

LSS-användare vars kommunikation personalen har svårt att tolka togs tidigare upp av IP4 som en källa till att mindre inflytande ges till LSS-användare. IP1 tar upp en LSS-användare som behöver hjälp med lift för att gå och lägga sig och att detta anpassas efter personalens arbetstider då liften inte får användas när personalen arbetar ensam.

Vi kan inte stoppa dem från att göra någonting. Det är deras liv. Det finns en fin linje där inom LSS. Vi kan inte tvinga dem till att äta. Vi kan inte tvinga dem till att gå och lägga sig. Sen så är det ju vissa som inte kan tala för sig själva liksom. Jag vet inte. Vi har någon vi måste lägga med lift. Innan natten kommer då det bara är en person ((personal)) på boendet så måste hon ((LSS-användaren)) gå och lägga sig. Så även om hon skriker och inte vill gå och lägga sig. Då går vi ju egentligen mot LSS-lagen ju. Men vi måste göra så av säkerhetsskäl ju.

IP1 berättar i utdraget om en lägningsrutin av en av LSS-användare där denne mot sin vilja behövt gå och lägga sig, på grund av personalens arbetstider och säkerhetsregler. Att på detta sätt gå emot LSS-användarens vilja, när denne med sin möjliga kommunikation försöker förmedla sitt motstånd konstruerar en LSS-användare med betydligt mindre makt än de tidigare beskrivna positionerna. Här är LSS-användaren i en situation där hennes motstånd inte uppmärksammas och hon inte har möjlighet att förändra sin egen situation.

”Att göras ickenormal”

Det framkommer ytterligare en diskurs kring konstruktionen av personer med insatser inom LSS, vilken knyter an till den tidigare forskningen kring synen på personer med funktionshinder som avviker från det som anses normalt.

Genom en konstant övervakning eller insyn i LSS-användares liv mäts de hela tiden mot en norm. På detta sätt möjliggörs att de gång på gång upplevs bekräfta och förstärka avvikelser från denna norm, något som andra grupper slipper då deras liv inte på samma sätt övervakas. IP4 för ett resonemang kring frihet att göra vad man vill i sitt eget hem som person inom LSS-boende jämfört med som en person utan boendestöd som landar i att personer med insatsen inte är lika fria.

Så på nåt sätt är det ju nån- de bor ju under- de är ju inte helt fria som bor på LSS ändå(L:hmm). Eller verkligen inte är de ju inte det! Det är ju folk som tycker och tänker om deras vardag hela tiden. Och sen, det är ju också nåt som diskuteras lite mellan brukare- eller mellan personal- men man kan se kollegor som kan verkligen va mammor till såna som kanske inte alls behöver det liksom (L: mhm) och det har också blivit då att personen ((LSS-användaren)) säger "ah men hon säger såhär", "jag måste fråga henne, jag måste fråga henne" alltså den här personalen (L: mm). Brukaren ser nästan den personalen som en mamma eller en högre roll som bestämmer över brukaren (L: mmhm). Och det ser jag faktiskt som ett problem (L: mm).

IP4 beskriver här hur den konstanta övervakningen av LSS-användare reproducerar mönster där användare av de anställda bedöms i sitt handlande. Detta är en faktor som potentiellt reproducerar LSS-användaren i en position som begränsad i sitt självbestämmande. Min tolkning är att IP4 ser detta som en tydlig maktrelation som formar LSS-användarens syn på sitt eget självbestämmande, - LSS-användaren gör (perform) rollen som LSS-användare i relation till de roller och strukturer som är omgivande (Rydström 2012).

Flera av de intervjuade använder ordet normal eller vanlig för att skilja mellan personer utan LSS-insats och personerna med boende för stöd och service. IP1 berättar i inledningen av intervjun att han ser sitt uppdrag inom LSS som att hjälpa brukarna att leva ett så självständigt liv som möjligt, utifrån deras behov. Senare reflekterar han över hur formuleringen kring självständighet är definierad utifrån "normalt fungerande" personers liv och vad då ett självständigt liv borde innefatta för de boende.

L:.. skulle du säga att det är nånting som skiljer de boendes självständighet från liksom en- IP1: från en normalt fungerande person? Alltså det. Vi. Jag antar att man ser oss som mallen. Av en självständig person liksom. Så hjälper vi dom med det dom faktiskt behöver hjälp med för att leva ett liknande liv som vi gör. Då de får aktivera sig själva. Leva ett socialt liv. Äta det dom känner för att äta. Kunna ha en rutin liksom. Må så bra som möjligt. För att jag ska kunna må bra måste jag äta tre gånger om dan. Och ha en sysselsättning. Och ha relationer. Och ett socialt liv liksom. Det sociala är väldigt viktigt. Vi hjälper dem med allt dethär om de behöver hjälp med det. Om de inte behöver hjälp med nåt av det så behöver de inte bo på ett LSS-boende.

IP1s förståelse är att gruppen med insats LSS-boende definieras utifrån sitt stödbehov för att leva ett självständigt liv. Gruppen är alltså per definition avvikande från självständighet och därmed icke-normalt beroende av andra. I och med att gruppen definieras utifrån vad de inte är- självständiga- har de placerats i en kategori som definieras av kategorin självständiga. Men hur definieras egentligen den kategorin? Utifrån vilka kriterier, ideal eller normer? Om

jag definieras utifrån att ha en funktionsnedsättning- avsaknad av en funktion- borde det rimligtvis finnas en definition på det fungerande. Att IP1 definierar LSS-användare i avsaknad av egenskapen självständighet skulle kunna visa på att han oreflekterat använder en funktionsfullkomlighet som norm i en dikotom ställning till ”det ickefungerande”, vilket beskrivs i cripteorin (McRuer 2006). Jag vill däremot hävda att detta inte är en definition som IP1 skapar utan något som existerar redan i lagtextens formulering. Som jag tidigare nämnt menar Altermark (2015) att skapandet av intellektuella funktionshinder i allra högsta grad är politisk, just för att utestänga vissa funktioner från det ”normalfungerande” och kunna behandla grupper annorlunda.

Senare återkommer IP1 till att det kan vara svårt att avgöra vad en LSS-användare faktiskt mår bäst av.

Alla har ju inte samma behov som jag. Och vi försöker ta reda på vad deras behov är. Vi försöker ju inte ju få dem att leva ett normalt liv. Normalt får man ju tolka hur man än vill. Men vi försöker ta reda på vad deras behov är för att de ska må bra. Och hjälpa dem göra det.

Här visar IP1 ett annat förhållningssätt till personerna med insats enligt LSS. Han beskriver det som att målet är att stödja de boende i deras behov för att må bra, frikopplat från vad som anses normalt. LSS-lagens mångtydighet gör att dess syfte för en och samma anställd kan relateras olika till beroende på situation; ska fokus läggas på att LSS-användarna har ett (enligt den anställde) ”gott liv” eller på individens självbestämmande?

Diskussionsavsnitt

Jag har i min analys inte lagt större fokus på att göra distinktion mellan de intervjuades teoretiska förståelse och de praktiska handlingssätt de beskriver. Detta val har jag gjort eftersom det är just deras narrativ jag är intresserad av att undersöka. Det skulle vara intressant att vidare undersöka diskrepansen mellan de anställdas teoretiska förståelse av sin position och deras praktik i mötet med LSS-användaren, men detta rymdes inte i uppsatsens omfång.

Jag vill ytterligare förtydliga att positionerna som LSS-användaren konstrueras i är mångskiftande i intervjupersonernas narrativ. De positioner jag här föreslagit skulle kunna kompletteras med en rad tolkningar utifrån andra teorier.

En avslutande reflektion kring intervjuerna är att språket hos intervjupersonerna, men även hos mig själv, är influerat av lagstiftningens formuleringar. Likt Mosers analys av språkanvändningen hos trafikskadade personer, konstrueras LSS-användaren av intervjupersonerna i en roll som definieras av samhällets positioner och strukturer för funktionsnedsatta. Diskurser som gäller andra medborgare glöms i mycket bort när det kommer till någon som har en funktionsnedsättning; individualiseringens diskurs om individens drömmar, framgång och identitet är exempelvis inte alls lika framstående och främjade i lagtext och intervjuerna- även om det kanske är dem självbestämmandet och självständigheten är till för att uppnå.

Slutsats

I uppsatsen har jag undersökt hur anställda inom bostad för stöd och service som arbetar med personer ur personkrets 1 förstår yrkets uppgift och mål, samt hur de narrativt konstruerar LSS-användaren. I deras narrativ framkommer bland annat förståelse kring praktiker som är stödjande och sätter LSS-användaren i en subjektposition samt praktiker som är ”för LSS-användarens bästa”. De sistnämnda förstår jag som praktiker med uppfostrande eller rehabiliterande mål, där LSS-användaren hamnar i en objektposition gentemot den anställde som är den som definierar målen. LSS-användaren konstrueras i detta fall i en position som är i ett tydligt maktunderläge jämfört med den anställde. Att LSS-användare av vissa anställda konstrueras som i behov av uppfostran eller rehabilitering kan ses i koppling till skapandet av gruppen som avviker från normer och vad som anses vara ett normalt sätt att leva. Det kan också förstås utifrån Foucaults tankar om vetenskapens position som kunskapens ursprung, där bland annat medicinsk vetenskap bidragit till att skapa objektpositioner utifrån varierande fysisk eller intellektuell funktion.

Intervjuerna visar att det finns en variation av tolkningar av LSS-lagen som till viss del säger emot varandra vilket i praktiken bidrar till olika livsmöjligheter för LSS-användare. Denna tolkningsmöjlighet riskerar att legitimera potentiellt paternalistiska praktiker med formuleringar som ”för LSS-användarens bästa” lika väl som att arbeta för mål om självbestämmande och självständighet. En tolkning kring en äldre och en modernare förståelse av yrkets uppgift och mål skulle kunna göras, då intervjupersonerna själva reflekterat över hur kollegor använt sin position på ett sätt som de menar går emot exempelvis självbestämmandemålet. Huruvida sådana maktmanifesteringar är del av ett äldre tankesätt

kring yrkets mål eller inte är svårt att avgöra, däremot skulle en tydligare formulerad lag förhoppningsvis ge mindre utrymme för tolkningar och potentiella maktöverträdelser.

Referenser

Altermark, N. (2015). Powers of Classification: Politics and Biology in Understandings of intellectual disability. *Review of disability studies: an international journal*. Vol 11. No 1. S. 68-83.

Dir. 2016:40 (2016) *Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen*. [Elektronisk] Regeringen och Socialdepartementet. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/kommittedirektiv/2016/05/oversyn-av-insatser-enligt-lss-och-assistansersattningen/> (2017-12-06)

Dean, M. (1999). *Governmentality: Power and Rule in Modern Society*. Thousand Oaks; CA: SAGE publications.

Egard, H. (2011). *Personlig assistans i praktiken: beredskap, initiativ och vänskaplighet*. Diss. Lunds Universitet.

Egard, H., Nyström, C., Bach Jansson, T., Magnusson, E., Holmdahl, A., Lihv, E., Sjöström, C. (2016). "En plan skapar inte delaktighet": Betydelsen av kommunikation, normer och relationer i utförande och planerande av insatser inom LSS. *Occasional paper in disability and rehabilitation*. 1, s. 1-26. <http://hdl.handle.net/2043/22082>

Ekensteen, V. (2000). *Från objekt till subjekt i sitt eget liv*. I M. Tideman. (Red.), *Perspektiv på funktionshinder och handikapp*. Lund: Studentlitteratur.

Ineland, J., Sjöström, S. (2007) Normalisering, autenticitet och reflexivitet: om iscensättande av det vanliga livet i handikappomsorg, *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 4, s.266 – 280.

Gubrium, J. F., Holstein, J. A. (1997) *The new language of qualitative method*. New York: Oxford University Press.

Giertz, L. (2012). *Erkännande, makt och möten. – En studie av inflytande och självbestämmande med LSS*. Diss. Växjö: Linnéuniversitetet.

Lewin, B. (1998) *Funktionshinder och medborgarskap: tillkomst och innebörd av de två rättighetslagarna omsorgslagen och LSS som komplement till socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen*. Diss. Uppsala: Universitet.

Lewin, B. (2011) *För din skull, för min skull eller för skams skull? Om LSS och bemötande*. Lund: Studentlitteratur.

Malmö stad. (u.å.). *Plan för LSS-verksamheten i Malmö Stad*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://malmo.se/download/18.6e1be7ef13514d6cfcc800030871/1491299037049/Plan%2Bf%C3%B6r%2BLSS-verksamhet.pdf> (2017-12-06)

McRuer, R. (2006) *Crip Theory. Cultural signs of queerness and disability*. New York: New York University Press.

Nirje, B. (2003) *Normaliseringsprincipen*. Lund: Studentlitteratur

SFS 1993:387 Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Solvang, P. (2005) *Det poststrukturalistiske perspektiv i handikapforskningen*, I Berth Danermarks (red.) Sociologiska perspektiv på funktionshinder och handikapp. Lund: Studentlitteratur.

SOU 2008:77 Möjlighet att leva som andra. Ny lag om stöd och service till vissa personer med funktionsnedsättning.

Rennstam, J., Wästerfors D. (2015) *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Rydström J. (2012) *Är krymplingen människa? Om cripteori i vetenskap och politik*. I Maria Wallenberg Bondesson, Orsi Husz, Janken Myrdal och Mattias Tydéns (red.) Människans kunskap och kunskapen om människan. Lund: Sekel Bokförlag.

Unga Rörelsehindrade, DHR, Föreningen JAG, Lika Unika, Autism- och Aspergerförbundet, Förbundet Sveriges Dövblinda, Synskadades Riksförbund, Hjärnskadeförbundet, Hjärnkraft, Handikappförbunden, STIL, FUB, Neuroförbundet och RBU. (2016-12-02) *Assistans är frihet! Rädda LSS!- Debattartikel* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.fub.se/om-fub/aktuellt/nyheter/assistans-ar-frihet-radda-lss-debattartikel-infor-manifestationerna> (2017-12-06)

Bilaga 1

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

Namn:

Ålder:

År inom LSS:

Anställningsform: hel/deltid?

Utbildning:

Titel? Vad innebär det?

Hur ser din arbetsplats ut, hur många boende och hur många personal?

Förståelse av yrket

Hur skulle du beskriva ditt arbete inom LSS? Vad är ditt uppdrag?

Vad uppfattar du som det roligaste/mest givande med ditt jobb?

Vad uppfattar du som det svåraste/jobbigaste med ditt jobb?

Vilka egenskaper upplever du att någon som är en bra anställd på ett LSS-boende har?

Vad sätter ramarna för dig i din yrkesroll?

Vilka yttre faktorer tror du påverkar dig i relationen till de boende? Finns det exempelvis regler för er personal som påverkar relationen? (Kollegor/chef/tid/normer?)

Upplever du att det finns något ”rätt sätt” för personalen att agera på din arbetsplats?

Har ni på ert boende några regler som de boende ska följa?

Eller finns det några regler för er i personalen som påverkar de boende? (Ex bemanning?)

Om det uppstår en situation där du och en boende har olika åsikt om vad som bör göras, hur löses detta?

Finns det situationer där du tycker att det är extra viktigt att du som personal står på dig?

Hur kommer det sig att den situationen är viktig?

Har det uppkommit situationer då du önskat att du hade bättre resurser/verktyg?

LSS-begrepp

Självbestämmande och självständighet är begrepp inom LSS-lagen och mål för verksamheten.

Hur tolkar du begreppet självbestämmande? Vad lägger du i begreppet självbestämmande?

Hur tolkar du begreppet självständighet?

Hur vet du vad en boende vill?

Hur gör du för att ta reda på vad den boende vill?

Hur tänker du när en boendes sätt att leva är exempelvis dåligt för dennes hälsa?

Hur pratar ni kring detta i personalen?

Upplever du att personalen har stort inflytande på de boendes liv?

”Ett liv som andra”

Vad innebär ”ett liv som andra”?

Hur ser det liv ut som det strävas mot?

Har det särskilda ideal?

Ta upp exempel som IP behandlat och fråga konkret kring vilka ideal som följts i den situationen. Hur IP tänker kring det. Huruvida det diskuteras i personalgruppen.